

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת הסבת נחלה

במדבר (לו, א-יג) - (א) ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: (ב) ויאמרו את אדני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה ה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו: (ג) והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע: (ד) ואם יהיה היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן: (ה) ויצו משה את בני ישראל על פי ה' לאמר בן מטה בני יוסף דברים: (ו) זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעינייהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים: (ז) ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל: (ח) וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו: (ט) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: (י) כֹּאשֶׁר צוה ה' את משה בן עשו בנות צלפחד: (יא) ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: (יב) ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים ותהי נחלתן

על מטה משפחת אביהן: (יג) אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

פסקאות: כג - לא

[כג]

(לו, א) ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל:

מדוע לא שאלו גם את אלעזר הכהן כמו בנות צלפחד

(לו, א) וידברו לפני משה ולפני הנשאים¹. לא נאמר כאן לפני אלעזר הכהן כמו בבנות צלפחד (לעיל כז, ב). נראה, דהוי מבינין דדבר כזה לא יתכן להיות לעולם, דנמצא יהיו בני ישראל חלוקין זה מזה ויתבדרו, ויתנכרו זה מזה, ולא יהיו קשורים ואגודים זה בזה, ויגרום הריסה גדולה לקיום האומה ולהתפתחותה, רק יהיה זה או לפי רצון גדולי האומה, או רק בדור זה לבד, עד שיאחזו בה ויהיו מוחזקים כל אחד בנחלתם, לכן לא שאלו מאלעזר הכהן, דאצל אורים ותומים כתוב (שמות כח, ל) משפט, שאף על פי שעל נביא חוזר, גזרת אורים ותומים אינה חוזרת (יומא עג, ב), לכן לא שאלו מאלעזר הכהן².

ואצל אורים ותומים כתוב (שמות כח, ל) משפט, ואמרו חז"ל שאף על פי שעל נביא חוזר, גזרת אורים ותומים אינה חוזרת (יומא עג, ב) והיא קיימת לעולם, לכן לא שאלו מאלעזר הכהן. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

² תמצית דבריו: הטעם שלא שאלו גם את אלעזר הכהן, כמו בנות צלפחד, כיון ששאלה לאלעזר הכהן, היינו לאורים ותומים, ואמרו חז"ל, דגזירת האורים ותומים היא תמידית, והם הבינו שאי אפשר לגזור על בנות ישראל שלא ינשאו לעולם רק לבני שבט שלהם.

[כד]

¹ [כג] (לו, א) ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: ע"כ. מבואר שעמדו ראשי האבות לפני משה ולפני הנשאים ולא לפני אלעזר הכהן, ויש לדקדק מדוע בבנות צלפחד כתוב (כז, ב) ויתעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשאים אם כן מדוע כאן לא עמדו לפני אלעזר הכהן.

ונראה הטעם מדוע לא שאלו את אלעזר הכהן, כיון שהבינו שלא יתכן לאסור על בת להתחתן רק לבני שבט שלה לעולם, דנמצא יהיו בני ישראל חלוקין זה מזה ויתבדרו, ויתנכרו זה מזה, ולא יהיו קשורים ואגודים זה בזה, ויגרום הריסה גדולה לקיום האומה ולהתפתחותה, אבל יתכן זה רק בשני אופנים, או לפי רצון גדולי האומה אבל לא לאסור ממש, או רק בדור זה לבד, עד שיאחזו בה ויהיו מוחזקים כל אחד בנחלתם. ובזה מבואר מדוע לא שאלו את אלעזר הכהן, דזו שאלה לאורים ותומים,

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע אמרו "צווה בה" ולא אמרו צווה מה'

(לו, ב) ואדוני צוה בה' לתת את נחלת צלפחד כו'.³ הנה מהראוי לכתוב צווה מה'. ואונקלוס תרגם במימרא דה'. ויתכן, כי אמרו בסוטה (ב, א), דקודם יצירת הולד בת קול יוצא בת פלוני לפלוני, בית, שדה, כו', והענין בת קול הוא מאמר השם להנבראים,

[כד]

(לו, ב) ויאמרו את אדני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו:

ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר, כבר בארנו בפ' שני מהלכות יסודי התורה שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה, שמו ודעתו אחד, ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו, וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתת הבורא, שנאמר כי לא יראני האדם וחי, כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, וכיון שכן הוא, אין בנו כח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים והמעשים, אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם, ואין הקדוש ברוך הוא מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך, ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה, ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע, וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו" עכ"ל.

ובזה מבואר הכל, דקשיית הש"ס אינה על ידיעת ה', אלא שכיון שבת קול יוצאת ומכרזת בעולמות העליונים, היינו לאישים העליונים הם המלאכים וכדו', וכבר אין זה ידיעה שנמצאת טמונה אצל ה' יתברך בלבד, אלא מתפרסמת לאישים העליונים, היא ידיעה שמכרחת, וכיון שהכריזו בת פלוני לפלוני, כבר אין לו בחירה, דצריך להיות הזיווג לפי מעשיו, לכן מפרש רש"י דהמלאך הממונה על ההריון אינו אומר מי יהיה צדיק ומי יהי רשע, דאינו גלוי רק לפניו יתברך בלבד, וידיעה זו אינה מכרחת את האדם לשנות מעשיו, לכן בהכרח היה לתרגם דזיווג ראשון אינו לפי מעשיו, כיון שמכריזין עליו ארבעים לפני יצירת הולד.

ועל פי זה נבוא לבאר בקשת ראשי האבות למשפחת מנשה. דהנה כשם שיוצאת בת קול ארבעים יום קודם יצירת הולד דבת פלוני לפלוני, גם יוצאת בת קול שבית ושדה פלוני לפלוני, כדאיתא שם בסוטה. והנה נחלת בנות צלפחד בהכרח שלא הכריזו עליה לפני יצירתן, דאף על פי שהיתה תורה לפני ה' יתברך שבת יורשת אביה במקום שאין בנים, מכל מקום אם אביהם היה חי הוא היה יורש נחלתו, ואביהן מת בחטאו (כו, ג) שאינו תלוי בבחירה, וטמון מכל הנבראים, והרי יראת שמים אין ידוע רק לפניו יתברך,

³ [כד] (לו, ב) "ויאמרו את אדני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו" ע"כ. ויש לדקדק, מדוע כתוב "צוה בה", היה לכתוב צוה מה', וכן תרגם אונקלוס "ורבנו אתפקד במימרא דה'".

ונראה בזה, דאיתא בסוטה (ב, א) דארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת בת פלוני לפלוני, ואם כן יקשה איך ביקשו ראשי אבות למטה מנשה שיגביל את זיווגן של בנות צלפחד רק לבני שבטן, והרי כבר ארבעים יום לפני יצירתם של בנות צלפחד הכריזו למי יהיה זיווגן. וכדי לבאר כל זה, נקדים דברי הגמרא בסוטה (שם) דז"ל "אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו כו', איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני, לא קשיא הא בזוג ראשון, הא בזוג שני" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "מזווגין אשה לפי מעשיו - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע: איני - מי הוי זיווג לפי רשע וזכות, והא מקודם יצירתם, שאין נודע רשעו וזכותו, מכריזין את זוגו. ואם תאמר הכל גלוי לפניו, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, כדאמר במסכת נדה (טז, ב) מלאך הממונה על ההריון נוטל טיפה ומביאה לפני המקום, ואומר לפניו טיפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני, אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה, דאין זה בידי שמים: זוג ראשון - לפי המזל: זוג שני - לפי מעשיו, וקשה לזווגן לפי שאינה בת זוגו" עכ"ל.

ודברי רש"י צריכים ביאור, סוף סוף הכל גלוי וידוע לפניו יתברך, וידוע ה' יתברך מי יהיה צדיק ומי יהיה רשע, אם כן מאי קשיא, נאמר שזיווג לפי מעשיו, ומכריזין ארבעים יום קודם יצירת הולד מי זיווגו, כי גלוי וידוע לפניו יתברך מה יהיו מעשיו.

אבל הביאור בזה הוא, ידיעת ה' יתברך אינה מכרחת את הבחירה, כמבואר ברמב"ם (תשובה ה, ה) וז"ל "שמא תאמר והלא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה צדיק ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו, דע שתשובת שאלה זו

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מעט מאלקים, והוא (דברים לג, א) איש אלקים, שבכל ביתו, המה כל הידיעות הנמצאות אצל הנבראים, נאמן הוא (במדבר יב, ז), ורק כי אמר (במדבר כז, ה. בלשון אחר) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, הלא לא נאמרה עדיין מפומא דרחמנא, ולא היה ידוע להנבראים האישים העליונים דין נחלות דצלפחד, שצלפחד בעד חטאו מת (שם, כז, ג), אשר אינו תלוי רק בבחירה, וטמון מכל הנבראים, ואם כן, דין נחלות דצלפחד נתחדש עכשיו, ונמצא דלא יתכן שיהיה נכרז זיווג קודם יצירה ארבעים יום, שהלא זיווג תלוי לפי דין הנחלה שלא תסב נחלה ממטה למטה, ואם כן, כמו שהיה דין נחלתן טמון בידיעת השם יתברך, כן זיווג הוא טמון בידיעת השם יתברך, ולא הכריזה בת קול, לכן אמרו ואדני צווה בה', פירוש, בידיעה הטמונה אצל השם יתברך בו בעצמותו, אשר איננה מכרחת הבחירה, אשר אינו מובן לשום נברא ידיעתו כאשר אינו מובן ומושג מהותו, לתת נחלת צלפחד כו', והיו לאחד מבני ישראל. ודו"ק⁴.

צלפחד היא בידיעה טמונה אצל השם יתברך, בו בעצמותו, אשר איננה מכרחת הבחירה, אשר אינו מובנת לשום נברא, לכן כשם שאת נחלתן לא הכריזו בשמים ארבעים יום לפני יצירתן, כך לא הכריזו בשמים ארבעים יום לפני יצירתן על זיווגם, לכן אפשר לבקש שלא ינשאו אלא לבני שבטן. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: הטעם שאמרו "צווה בה'", ולא אמרו 'צווה מה', כדי שלא תקשה עליהם, איך מבקשים להגביל את זיווג של בנות צלפחד לבני שבטן בלבד, והרי ארבעים יום קודם יצירת הולד הכריזו בשמים בת פלוני לפלוני, ואיך נתחכם מול גזרותיו יתברך. לכן דקדקו לומר, שבהכרח לא הכריזו עליהן לפני יצירתן בת פלוני לפלוני. וההכרח נלמד מנחלתן. שכשם שמכריזין ארבעים לפני יצירת הולד בת פלוני לפלוני, מכריזין ארבעים יום לפני יצירת הולד בית ושדה פלוני לפלוני. והנה, על נחלת בנות צלפחד לא הכריזו לפני יצירתן, כיון שאביהם מת בחטאו, ורק לפני יתברך גלוי מי ימות בחטאו, ואם לא היה מת לא היו יורשים נחלתו, וידיעת ה' אינה מכרחת, רק ידיעה של מלאכים, דהיינו ההכרזה בבת קול, אבל סוד נחלתן היה גלוי רק לפני יתברך. לכן אמרו למשה, שאדוני צווה בה', לא מאת ה', אלא

האישים העליונים, ומקשה (סוטה, שם) והא אין מזווגים לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, וכיון שכבר נגזר איך יתכן בזה הבחירה, ופירש רש"י (סוטה, שם) ואם תאמר הכל גלוי לפניו, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כו' אבל צדיק ורשע לא אמר, דאין זה בידי שמים, עכ"ל, התבונן עומק הקושיא, דעל ידיעת השם יתברך אין קושיא, ידיעתו אינה מכרחת הבחירה, שאין ידיעתו נוספת על עצמותו, והוא היודע והוא המדע (רמב"ם תשובה ה, ה), רק על הידיעה הנתונה להנבראים שפיר מקשה, דאם כן כבר מכריח הבחירה, ידיעת הנבראים היא מתוספת, והיא שלמות להם, וכיון שהנבראים ידעו זיווגם, אם כן הוא בהכרח, ומעשי האדם אינם בהכרח רק ברצון המוחלט אחרי ידיעת השם יתברך הבלתי מחייבת. ולכן אמרו כאן, כי כל זיווג של אדם הוא מקודם היצירה, אשר כבר מפורסם גזרתו יתברך אצל האישים העליונים, ולא יאות בזה השתדלות בזיווג ראשון, כדאמר בריש סוטה, רק זאת אנו יודעים, שכל מה שנודע אצל הנבראים היה נודע למשה, כי עליו נאמר (תהלים ח, ו) ותחסרהו

אם כן בהכרח שלא הכריזו על נחלתן לפני יצירתן, ורק עכשיו הכריזו בשמים על בנות צלפחד, בית פלוני לפלוני ושדה פלונית לפלוני.

לכן באו ראשי אבות למשפחת יוסף ואמרו, שכשם שנחלתן של בנות צלפחד היתה טמונה מידיעת כל חי, ורק לפני יתברך היתה גלויה, והראיה לזה, דהנה משה רבינו עליו נאמר (במדבר יב, ז) "בכל ביתי נאמן הוא", והכונה "בכל ביתי", הם האישים העליונים, שלא נעלם ממשה רבינו שום ידיעה שיש לאישים העליונים, והרי ארבעים יום לפני יצירת הולד מכריזים בית פלוני ושדה פלוני לפלוני, אם כן איך משה רבינו לא ידע מה משפט נחלת בנות צלפחד, שאמר (במדבר כז, ה) "ויקרב משה את מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'", [א. ה. רבינו מביא את הפסוק (במדבר ט, ח) "ויאמר אֲלֵהֶם מִשְׁה עֲמְדוּ וְאֶשְׁמָעָה מִה יֵצֵא ה' לָכֵם", שנאמר בפרשת טמאים בפסח, והוא לשון מושאל, וכונתו למה שכתבנו], אלא בהכרח, שלא יצאה בת קול על נחלת בנות צלפחד, כיון שאביהם בחטאו מת, ורק לפני ה' יתברך גלוי מי יחטא, לכן בהכרח שגם זיווג לא נכרז ארבעים יום לפני יצירתן, כיון שזיווג תלוי בנחלתן, ונחלתן ידועה היתה רק לה' יתברך שאינה מכרחת הבחירה.

לכן דקדקו מאוד לומר "ואדני צווה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו" כלומר, דלא תאמר איך אנו מבקשים שלא תסוב נחלה, והרי כבר יצאה בת קול, לזאת אמרו, דכשם שמה שצויה ה' לך לתת נחלת לבנות

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[כה-המשך]

(לו, ה-ו) - (ה) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּנֵי יוֹסֵף דְּבָרִים: (ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְבָנוֹת צִלְפָּחָד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:

כיון שהותר לבנות צלפחד להנשא לטוב בעיניהם, מדוע ינשאו דוקא למטה אביהן. ומדוע דוקא בנות צלפחד הותרו להנשא לטוב ביניהם

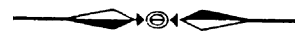
(לו, ה-ו) ולזה⁵ אמר השם יתברך, הנה באמת כן מטה בני יוסף דוברים, פירוש, על כלליות ישראל דבריהם נכונים, אבל זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר, לטוב בעיניהן תהיינה לנשים, שמן הדין ראויות הן להנשא לכל מי שירצו, ולא עליהם נאמר הדין דהסבת נחלה, רק רשאות להנשא לכל מי שירצו, אך הואיל ואין עליהן הדין דאיסור הסבת נחלה, אם כן כבר נכרז עליהן הבת קול קודם יצירה, ולכן למשפחות מטה אביהן תהיינה לנשים, שככה נכרז קודם יצירה שיהיו למשפחת מטה אביהן, אבל לא מצד הדין, ונפקא מיניה שאם ימותו בני דודיהן, ויהיה זוג שני שלא נכרז קודם יצירה, אז יהיו לטוב בעיניהן לנשים, כי מצד

אתי שפיר, דכיון שבנות צלפחד לא היו בכלל האיסור של תסוב נחלה, ממילא נכרז עליה ארבעים יום לפני יצירת הולד למי ינשאו, לכן גילה ה' יתברך למשה שהכרזת הבת קול הייתה שינשאו לבני שבטן בלבד, וראוי להנשא למי שהכריזו הבת קול, וזו העצה טובה.

ואם תאמר אם ראוי להנשא בלאו הכי לבני דודיהן, מדוע אמר להם ה' שלטוב בעיניהן ינשאו, וכי יעלה על הדעת שיעברו את מוצא פי ה', היה לומר בפשיטות, שכל בת תנשא לבני שבט אביה בלבד, וכולל גם בנות צלפחד, אבל הטעם בזה הוא, דאם ינשאו וימותו בעליהם, כבר אין צריכה להנשא דוקא לבני דודיהן, דהבת קול היא רק לזיווג ראשון ולא לזיווג שני, לגן גילה ה' שהטעם שבנות צלפחד ינשאו לבני דודיהן, הוא רק מטעם הכרזת בת קול, וזה שייך רק בזיווג ראשון ולא שני, ולכן לא כללן עם שאר בנות ישראל, דבזיווג שני ינשאו לטוב ביניהם, ואף על פי שגלוי וידוע לפני ה' יתברך למי ינשאו, אין ידיעת ה' מכרחת.

אבל מכל מקום צריך ליתן טעם, איך יתכן שדוקא בנות צלפחד יהיו מותרות להנשא לטוב בעיניהם, והרי עיקר טענת בני יוסף היתה על בנות צלפחד, ודוקא הם הותרו להם להנשא לטוב בעיניהם, והוא פלא גדול. אבל הטעם בזה הוא, דאמרו בגמרא (בבא בתרא ק"ט, ב) דהקטנה שבהן לא נשאה לפני ארבעים שנה, אם כן מצד הטבע אינן יולדות, ולכן לא היו בכלל חשש של הסבת נחלה, דבנים לא יולדו להם, רק לאחר מכן נעשה להן נס וילדו, אבל לא היו בכלל איסור הסבת נחלה. ואף על פי שיוכל להיות הסבת נחלה על ידי הבעל אם הוא משבט אחר, מכל מקום למאן דאמר דירושת הבעל הוא רק דרבנן, והכתוב לא הקפיד אלא על הסבת הבן אתי שפיר, דהסבת הבן אינו לפי הטבע, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

בה', בידיעה שהיא טמונה רק לפניו יתברך, ציוה עליך למי לתת נחלתן, כי לא היתה עליהן הכרזה לפני יצירתן, לכן גם על זיווג בודאי לא היתה הכרזה לפני יצירתן, דכיון שזיווג תלוי בנחלתן, אם תסוב נחלתן, גם על זיווג לא הכריזו בשמים, לכן אנו מבקשים שלא תסוב נחלתן.

[כה]

⁵ [כה-המשך] (לו, ה-ו) - (ה) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּנֵי יוֹסֵף דְּבָרִים: (ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְבָנוֹת צִלְפָּחָד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים" ע"כ ועל פי המבואר בפסקא כד יתבאר עוד דבר נפלא. דהנה יש לדקדק כיון דכתיב בבנות צלפחד שיכולות להנשא לטוב בעיניהם, איך אמר הכתוב אך למשפחת מטה אביהם כו'. ועוד קשה, איך אמר כן מטה כו' דהודה לדבריהם, ולאחר מכן כתוב שבנות צלפחד ינשאו למי שירצו.

וכבר עמדו בזה רבותינו בבבא בתרא (קכ, א) ואמרו, דבאמת טענתם התקבלה אצל ה' יתברך, אבל לא לבנות צלפחד. וכך ביאור הכתובים, כן מטה בני יוסף כו' היינו לכלל ישראל, בת לא תנשא לשבט אחר שלא תעביר הנחלה משבט לשבט, אבל בנות צלפחד לא נאסרו, ולכן בנות צלפחד לטוב בעיניהם כו'. ומה שכתוב אך למשפחת כו' אמרו בגמרא שם שהוא עצה טובה שינשאו לבני דודיהן ממשפחת בית אביהם, זה תוכן דברי הגמרא. אבל מכל מקום יש לדקדק, מדוע באמת נתן ה' עצה טובה להנשא דוקא לבני שבטן, והרי הם אינם בכלל האיסור שלא תסוב נחלה. ולפי המבואר

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[כו]

(לו, ח-ט) - (ח) וְכָל בֵּית יִרְשָׁת נְחֻלָּה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמְשַׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נְחֻלַּת אֲבִתּוֹ: (ט) וְלֹא תִסָּב נְחֻלָּה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי אִישׁ בְּנִחְלָתוֹ יִדְבֹקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מדוע לא אמרו בקידושין, דשנואה היינו אשה שנשאה לבני שבט אחר

(לו, ח-ט) והנה⁷ פרק ג דקידושין דף סח, א יליף דקדושין תופסין בחייבי לאוין מקרא (דברים כא, טו) כי תהיה לאיש שתי נשים

בחייבי לאוין, דכתיב (דברים כא, טו) "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנואה", וכי יש שנואה לפני המקום או אהובה לפני המקום, אלא ששנואה בנישואיה, דהיינו שנשא אשה האסורה לו, והפחות בהם הוא חייבי לאוין, וכתיב "כי תהיין" דחלו הקידושין, שמע מינא דקידושין תופסין בחייבי לאוין, זה תוכן הגמרא.

ולפי המבואר דאיסור הסבת נחלה היה איסור רק לאותו הדור, יש להקשות דלמא אין קידושין תופסין בחייב לאוין, ופרשה זו איירי בנישאת לאחד שאינו משבט אביה, ואף על פי שעברה בלאו, כיון דאין לאו זה תמיד אלא רק לאותו הדור, לכן קידושין תופסין בהם, אבל סתם חייבי לאוין אין קידושין תופסין. ונראה בזה, דכיון דנתבאר שהסבת נחלה היא על ידי הבן, אם כן לאחר שכבר ילדה את הבן אין נפקא מינא אם הוא מגרשה או לא, דמכל מקום כבר הוסב הנחלה על ידי הבן, אם כן לאחר שכבר ילדה לא היה הוא אמינא שלא יבכר את בן השנואה, והרי כיון שכבר ילדה כבר אינה שנואה, ואין מצוה שגרשנה, דאין נפקא מינא כלל בזה.

אבל תירוצ זה אינו מספיק, דמכל מקום לרבי עקיבא דסובר בבבא בתרא (קיא, ב) דירושת הבעל דאורייתא, למה מעמיד רבי עקיבא בקידושין (שם) בבעולה לכהן גדול, יעמיד ביורשת נחלה שלא תסוב הנחלה לבעלה. ועוד קשה, דאפילו שיש לה בנים, מכל מקום צריך לגרשה, כדי שתתחתן לאחד משבט אביה, ותוליד עוד בנים משבט אביה, ותמעט את כמות הירושה של הסבת נחלה. דבניה מבעלה השני שיהיה משבט אביה, יתחלקו בירושה עם אחיהם משבט אחר, ותתמעט הסבת הירושה לשבט אחר.

ואולי יש לומר, דהלאו אינו רק על האשה, שהיא עוברת בלא תעשה, ולא על האיש, שרק באשה נתנה תורה איסור, לפיכך אי אפשר להעמיד את

הדין מותרות, ובת קול לא הכריזה, ואם כן ידיעת השם יתברך אינה מכרחת הבחירה. ועיין יש נוחלין (בבא בתרא) דף ק"כ ע"א ודו"ק. ובאמת לפי מה דאמרו שם (ק"ט, ב) דקטנה שבהן לא נישאת פחות מארבעים שנה, ומצד הטבע אינן יולדות רק נעשה להן נס, לכן לא היה עליהן הדין דלא תסוב נחלה, למאן דאמר דירושת הבעל דדבריהם, וקרא אהסבת הבן קפיד, דהדין אינו נאמר רק על פי הטבע, לא על פי נסיי, לבד הגזירה מהבת קול. ודו"ק⁶.

⁶ תמצית דבריו: יש לדקדק, כיון שהותר לבנות צלפחד להנשא לטוב בעיניהם, מדוע ינשאו דוקא למטה אביהן. ומדוע דוקא בנות צלפחד הותרו להנשא לטוב ביניהם. והביאור בזה דכיון שבנות צלפחד לא היו בכלל האיסור של תסוב נחלה, ממילא נכרז עליהן ארבעים יום לפני יצירת הולד למי ינשאו, לכן גילה ה' יתברך למשה שהכרזת הבת קול הייתה שינשאו לבני שבטן בלבד, וראוי להנשא למי שהכריזו הבת קול, וזו העצה טובה. והטעם שדוקא בנות צלפחד הותרו, דהקטנה שבהן לא נשאה לפני ארבעים שנה, אם כן מצד הטבע אינן יולדות, ולכן לא היו בכלל חשש של הסבת נחלה, דבנים לא יולדו להם, רק לאחר מכן נעשה להן נס וילדו, אבל לא היו בכלל איסור הסבת נחלה. וירושת הבעל הוא רק דרבנן, והכתוב לא הקפיד אלא על הסבת הבן.

[כו]

⁷ [כו] (לו, ח-ט) - (ח) וְכָל בֵּית יִרְשָׁת נְחֻלָּה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמְשַׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נְחֻלַּת אֲבִתּוֹ: (ט) וְלֹא תִסָּב נְחֻלָּה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי אִישׁ בְּנִחְלָתוֹ יִדְבֹקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ע"כ. מבואר דיש לאו לאותו הדור להנשא רק לאותו השבט, ומבואר בגמרא בבבא בתרא (קכ, א) דדוקא לאותו הדור נאמר, אבל לדורות הבאים אין איסור להנשא לשבט אחר.

ויש להקשות לפי זה, דאיתא בקידושין (סח, א) מניין שקדושין תופסין

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[כז]

לו, ג-ד) - (ג) והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע: (ד) ואם יהיה היכל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן:

מדוע בתחלה אמרו "ומגורל נחלתנו יגרע", ולאחר מכן אמרו "ומנחלת מטה אבותינו יגרע"?

לו, ג) ומגורל נחלתנו יגרע. פירוש, לפי שבנות צלפחד נטלו נחלתן משני צדי הירדן, לכן בחלק שנטל חצי מנשה, והיו מחלקין לבתי אבות בגורל, אמרו ומגורל נחלתנו יגרע, ועל אשר בארץ כנען שעוד לא נתחלק לבתי אבות, אמרו (פסוק ד) ומנחלת מטה

⁹ [כז] לו, ג-ד) - (ג) והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע: (ד) ואם יהיה היכל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן" ע"כ. יש לדקדק, מדוע בתחלה אמרו "ומגורל נחלתנו יגרע", ולאחר מכן אמרו "ומנחלת מטה אבותינו יגרע".

ונראה בזה, דהנה בנות צלפחד נטלו נחלתן משני צדי הירדן, ולכן התכונן לומר שיגרע נחלתן, הן מעבר לירדן והן בארץ כנען, לכן דקדקו בלשונם, דעל החצי שבעבר הירדן אמרו "ומגורל נחלתנו יגרע", כיון שהיו מחלקים לבתי אבות לפי גורל, ועל החצי שבארץ כנען שעוד לא נתחלק לבתי אבות, אמרו "ומנחלת מטה אבותינו יגרע".

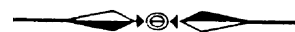
וכיון דנשאו לבני דודיהן כמבואר בפרשה, יתיישב שינוי הלשון בפרשת פנחס (במדבר פרק כז) דבכל פקודי השבטים כתוב בלמ"ד כגון (פסוק ו) "לחצרון משפחת הקצוני לרמי משפחת הפריזי", וכן כולם, ורק בבני מנשה כתוב בוא"ו דכתיב (לא) ואשריאל משפחת האשראלי ושמם משפחת השקמי: (לב) ושמידע משפחת השמידעי וחסר משפחת הקפרי" ע"כ. והטעם בזה, כיון שנשאו לבני דודיהן, הרי שירשו שני נחלות, גם חלק אביהם וחלק אמם, לכן כתוב בוא"ו.

כו' והאחת שנואה בנישואיה כו', יעויין שם, וצריך עיון, לוקים ביורשת נחלה שנישאת לאחד שאינו משבט אביה, וכיון דלא נהיג לדורות, לכן קידושין תופסין. והיה נראה, דאם כן איך הוה אמינא משום דבן שנואה בנשואיה הוא יבכר, הלא כיון שילדה הוה תו איננה שנואה, דמה יואיל שיגרשנה, הלא כבר הוסיבה על ידי הוה. ולרבי עקיבא (בבא בתרא קיא) דבהסבת בעל קפיד גם כן, דירושת הבעל דבר תורה (שם) צריך עיון למה מוקים בבעולה לכהן גדול, נוקמא כדפרישית ביורשת נחלה, ותו, הא כי תוליד עוד בנים משבט אביה יתקיים קצת ולא תסוב בכמות הירושה. ואולי הלאו אינו רק על האשה, שהיא עוברת בלא תעשה, ולא האיש, ובה תלי רחמנא, ולא שייך שהוקשו אשה לאיש, דכיון דלא נאמרה לדורות לא הוקשה, וקרא משמע דשנואה בנישואיה להבעל מצדו. ועיין רש"ם דף קי"ג ע"א ד"ה אמר קרא איש, דלא משמע כלל כן. ודו"ק⁸.

הפסוק שנואה בנשואיה על הסבת הנחלה, דכלפי האב אינה נשואה בנשואיה, ומשמעות הפסוק הוא, ששנואה בנשואיה מצד הבעל. ואף על פי שבכל מקום מקישים אשה לאיש (יבמות קה, ב ועוד), יש לומר דכיון שלא דלא תסוב נחלה אינו לדורות אלא לשעה, לא מקישים אשה לאיש.

אבל מלשון הרשב"ם דף קי"ג ע"א ד"ה אמר קרא איש, משמע שלא דלא תסוב חל על האיש גם כן, דז"ל "רשב"ם בבא בתרא (קיא, א) אמר קרא איש - דמשמע בעל כמו איש נעמי (רות א) כלומר בסיבת הבעל קפיד קרא. סיפא דהאי קרא דממטה למטה אחר, כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל, כלומר הבעל בנחלתו ידבק ולא בנחלת שבט אחר" עכ"ל.

⁸ תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע אמרו בקידושין דמפרשה של אהובה ושנואה - דהיינו שנואה בנישואיה - מוכח שבחייבי לאוין תופסין קידושין, דכתיב בה "כי תהיינה", דלמא איירי באשה שהסבה נחלה, דתופס קידושין, כיון שאין לאו זה אלא לשעה בלבד. ואולי, דעיקר הלאו דלא תסוב על האשה ולא על הבעל, ושנואה בנשואיה משמע לאו על הבעל. אבל מהרשב"ם משמע שלא דלא תסוב חל על הבעל. וצ"ע.

[כז]

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(לו, ו) זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לטוב בעינייהן תהיינה לנשים¹¹. בפרק יש נוחלין (בבא בתרא) ק"כ, א אמר רב יהודה אמר רב בנות צלפחד הותרו להנשא לכל השבטים, שנאמר לטוב בעיניהם תהיינה כו' אלא מה אני מקיים אך למשפחת מטה אביהם כו' עצה טובה כו'. הנה הפשט, דלמשפחות בית אביהן מחוייבים להיות, אך מי שיבחרו מהם, הוא ברשותן. אבל באמת, מקרא אחר הביאם לדרוש הזה, דתניא שם דף ק"ט ע"ב בכולם נאמרה (כז, ט-יא) נתינה, ובבת נאמרה (כז, ח) העברה, ללמדך שאין לך מעביר נחלתה אלא בת, שבנה ובעלה יורשים אותה, ומעבירים נחלה משבט לשבט. ואם כן איך כתוב בבנות צלפחד

את נחלתו לאֶחָיו: (י) ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאֶחָיו אָבִיו: (יא) ואם אין אחים לאֶחָיו ונתתם את נחלתו לשָׁאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרֵשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, דרשו חז"ל מדוע בירושת הבת כתוב "העברה", ובשאר ירושות של משפחת האב כתוב "נתינה", ותירצו שכשבת יורשת היא מעבירה את הנחלה ממטה למטה, הן על ידי בנה והן על ידי בעלה, לכן כתוב בה לשון העברה, אבל כשאח או בן יורש, הנחלה לא עוברת ממטה למטה.

והנה בירושת בנות צלפחד כתוב (במדבר כז, ו-ז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ז) בְּנֹת צִלְפָּחָד דְּבָרְתָּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶן וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן", והשתא אי אמרינן שאין יכולות להנשא אלא לשבט אביהן, מדוע כתוב בבנות צלפחד לשון העברה, אלא שמע מינא דבנות צלפחד היו מותרות להנשא לשבט אחר, לכן הוכרחו חז"ל לפרש שמעיקר הדין היו מותרות בנות צלפחד להנשא לשבט אחר, אלא שעצה טובה היא שינשאו למטה אביהן.

א. ה. ויש להקשות, מכל מקום קשיא, דהכתוב העברה בבנות צלפחד היה לפני שבאו מטה בני יוסף למשה רבינו בטענה שלא תסוב נחלתן, אם כן מאי קשיא, נאמר שלאחר שבאו מטה בני יוסף, נאסר עליהם להנשא לשבט אחר, ומה שכתוב העברה בבנות צלפחד הוא לפני האיסור שנאסר עליהם להנשא לשבט אחר. ונראה בזה, דאם לאחר מכן נאסר עליהן להנשא לשבט אחר, אם כן חלילה נכתב בתורה דבר שאינו חס וחלילה, והס מלהזכיר דבר כזה בתורה שהיא נצחית, וכיון שכתוב בה העברה בירושת בנות צלפחד, בודאי מותרות מעיקר הדין להנשא לשבט אחר. זה עומק כוונת רבינו.

אבותינו יגרע. ולפי שנשאו לבני דודיהן, לכן כתב בפרשת פנחס (במדבר כז, לא-לב) ואשריאל וכו' ושמידע, כולם בוי"ו, שהם נשאו את בנות צלפחד, ובניהן היו להם חלק אביהם וחלק אמם¹⁰.

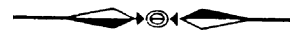

[כח]

(לו, ו) זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים:

מנין לחז"ל שבנות צלפחד מותרות להנשא לשבט אחר

¹⁰ הטעם שבתחלה אמרו "ומגורל נחלתנו יגרע", ולאחר מכן אמרו "ומנחלת מטה אבותינו יגרע", כיון שבנות צלפחד נטלו נחלתן משני צדי הירדן, ועל החצי שבעבר הירדן אמרו "ומגורל נחלתנו יגרע", כיון שהיו מחלקים לבתי אבות לפי גורל, ועל החצי שבארץ כנען שעוד לא נתחלק לבתי אבות, אמרו "ומנחלת מטה אבותינו יגרע".

[כח]

¹¹ [כח] (לו, ו) "זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים" ע"כ. בבבא בתרא (קכ, א) הקשו, דמדכתיב "לטוב בעיניהם תהיינה לנשים" מוכח שיכולות להנשא למי שירצו, ומדכתיב "אך למשפחת מטה אביהם כו'", משמע דרק למטה אביהם ינשאו. ותירצו, דבאמת מעיקר הדין הותרו בנות צלפחד להנשא למי שירצו, אבל עצה טובה להם להנשא דוקא למטה אביהם, [א. ה. ובפסקא כה, האריך רבינו מה העצה הטובה הזאת, עיי' שם]. אבל יש לדקדק טובא בזה, והרי יש ליישב פשט הכתובים בפשיטות ממש, דאסורות להנשא לשבט אחר כדי שלא יעבירו נחלה, אבל מתוך השבט של אביהם יכולות להנשא למי שירצו, לטוב בעיניהם, ומדוע הש"ס מוציא את הכתוב מפשוטו.

ונראה בזה, דהטעם שהוציאו חז"ל את הכתוב מפשוטו, כיון דלעיל (קט, ב) תניא על הכתובים (כז, ח-יא) "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וְכֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבָתּוֹ: (ט) ואם אין לו בת ונתתם

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נחלת אבותיו: (ט) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש
בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל:

מדוע כתוב בתחלה ממוטות בני ישראל, ואחרי כן למטה אחר

(לו, ח) וכל בת ירשת נחלה ממוטות בני ישראל כו'¹³. דוקא, אבל
אם היא משבט לוי, וירשת נחלה ממטה אביה, אין קפידא למי
תנשא, שאף אם תנשא למשפחת אביה גם כן מסבת נחלה, דמטה
לוי לאו בר נחלה בארץ, ומה שירשת משבט אביה, הלא אין להם
רק ערי מגרש, שלא היו מעלים להם שכר הנמלטין (מכות יג, א).
אולם חזר הכתוב (פסוק ח), שבת ירשת מבני ישראל, היינו
משאר השבטים, לא תנשא אף לאחד משבט לוי, שאין להם

(רמב"ם, רוצח ושמירת הנפש ח, י), מכל מקום נלמד מדברי רבי מאיר שגם
לפי רבי יהודה אין להם קרקע אלא זכות לדור, ומכל מקום נוטלים שכר על
שדר בביתם. כדי שלא להרחיק מחלוקתן יותר]. אם כן בבת לוי שירשת
מאביה אין נפקא מינא למי נשאת, דכיון שלא היה לאביה בעלות על
המקרקעין, לא שייך הסבת נחלה, דאפילו אם תנשא לשבט אחר, אינה
עושה הסבת נחלה, כיון שערי הלויים אין בעלות עליהם, לכן אין נפקא
מינא אם תנשא לשבט אביה או לשבט אחר, ויכון שלא שייך הסבת נחלה
אצל בת לוי, דקדק הכתוב "ממוטות בני ישראל", ללמד שדוקא בנות ממוטות
בני ישראל, אסורות להנשא לשבט אחר, אבל בנות לוי מותרות להנשא
לשבט אחר. [א. ה. ולא זכיתי להבין לשון קדשו, שכתב: "שאף אם תנשא
למשפחת אביה, גם כן מסבת נחלה", דיותר מדויק לכתוב: 'שאף אם [לא]
תנשא למשפחת אביה, גם כן [לא] מסבת נחלה'. ומיושב דקדוק א'.

ומכל מקום בת ישראל לא תנשא אף לא לשבט לוי, דמכל מקום היא מעברת
נחלה, לכן דקדק הכתוב לומר ולא תסוב כו' למטה אחר, ולא כתוב בבני
ישראל, ללמד שבת ירשת מבני ישראל לא תנשא אף לא לאחד משבט לוי
שאין להם נחלה, דלשון אחר כולל גם שבט לוי, ומיושב דקדוק ב'.

ומסיימת הפרשה "כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל" בא הכתוב
לכלול גם שבט לוי שידבק בנחלתו, וכיון שאין לשבט לוי נחלת אבות, כי
אין לשבט לוי נחלה בארץ שזוכה מאבותיו, אבל נחלתו היא המעשר אשר
נתן לו ה', כמו שכתוב (דברים יח, ב) "ונחלה לא יתנה לו בקרב אחיו ה'
הוא נחלתו פאשר דבר לו", לכן דקדק הכתוב שלא לכתוב מטה אבותיו,
אלא נחלתו, וכולל את כל השבטים וגם את שבט לוי שידבקו בנחלתו,
ומיושב דקדוק ג'.

(כז, ז) והעברת נחלת אביהן להן, והלא לא הותרו להנשא לכל
השבטים, רק למטה אביהן, ועל כרחך דבנות צלפחד הותרו
להנשא לכל השבטים. ודו"ק¹².

[כט]

(לו, ח – ט) - (ח) וְכָל בַּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמֻּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד
מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ

¹² תמצית דבריו: ליישב הסתירה בכתוב "לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה
לְנָשִׁים אֲדָם לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים", אמרו חז"ל,
דבנות צלפחד היו מותרות להנשא לשבט אחר, אלא שעצה טובה
היא שינשאו רק לבני שבטן. וקשה, דלמא נאסרו להנשא לשבט
אחר, ומה שכתוב לטוב בעיניהן, הכוונה באותו השבט. ויש לומר,
דממקום אחר שכתוב לשון העברה בירושלם בנות צלפחד, מוכח,
שמותרות להנשא לשבט אחר, דלשון העברה אינו אלא בבת
שנשאת לשבט אחר.

[כט]

¹³ [כט] (לו, ח – ט) – (ח) וְכָל בַּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמֻּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְאֶחָד
מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה, לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָת
אֲבִיתוֹ: (ט) וְלֹא תִסָּב נַחֲלָה מִמֻּטָּה לְמִטָּה אַחֵר, כִּי אִישׁ בְּנִיחָלְתוֹ יִדְבֶּקוּ מִטּוֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" ע"כ. ויש לדקדק: א. מדוע כתוב בפסוק ח' "מִמֻּטּוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל". ב. כיון שבפסוק ח' כתוב מטות בני ישראל, היה לכתוב בפסוק ט'
"ממטה למטה בבני ישראל", ומדוע "למטה אחר". ג. בסיום הפרשה "כי
אִישׁ בְּנִיחָלְתוֹ יִדְבֶּקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" קשה, מדוע לא כתוב 'בנחלת מטה
אבותיו'.

ונראה בזה, דהנה שבט לוי אין לו קרקע בארץ ישראל, ואפילו ערי מגרש
שהיו להם, אינם שלהם אלא לדור בהם, לכן אמרו במכות (יג, א) דהורגין
בשווגג שגולין לערי הלויים, לא היו מעלים להם שכר. [א. ה. ואף על פי שזו
שיטת רבי מאיר, ולפי רבי יהודה מעלין שכר ללויים, והלכה כרבי יהודה

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(לו, ח) וְכָל בֵּית יִרְשֶׁת נְחֻלָּה מִמָּטוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת
מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נְחֻלַּת
אֲבִיתוֹ:

מדוע לא לומדים שהאם תירש את בנה, מהיקש של מטות

(לו, ח) וכל בת ירשת נחלה כו'¹⁵. בפרק יש נוחלין (בבא בתרא
קטו, א) דריש, דאין אם יורשת את בנה, דכתב יורשת ולא
מורשת. ועיין רשב"ם שם שנדחק בזה. והברור, דצריך להיות בת
יורשת ואין אם יורשת. שמצד שהיא בת יורשת, ולא מצד שהיא
אם, שאינה יורשת בנה ובתה רק אביה ואמה. ודריש, דהוה ליה
למכתב וכל אשה יורשת נחלה, ודייק בת. וכיוצא בזה נמצא ריש
פרק בן סורר ומורה (סנהדרין סח, ב), בן ולא אב, ובתמורה יח, א
אם ולא ולד. ודו"ק¹⁶.

והוה מצי למכתב וכל בת נחלה, וכתב יורשת, למימרא דוקא יורשת שני
מטות, אבל אינה מורשת לשני מטות אם מתה היא, אלא אחד מהם, דהיינו
אב, דאין האם יורשת. ורבינו חננאל דייק מ"ם דמטות, מקצת שני מטות
הוא דיורשת, ואינה מורשת, כגון אם, שאין האם יורשת בתה, והוא הדין
לבנה, דעל כרחך האי מ"ם לדיוקא דידיה אתא, דאי לגופיה, לאשמועינן
דבירורשת אחד משני מטות מיירי, לשתוק קרא מיניה, ולא לכתוב לא מטות
ולא מ"ם, והוה אמינא דלכל אשה אזהר רחמנא שלא תנשא לשבט אחר,
בין שהיא יורשת מטה אחד, בין יורשת שני מטות" עכ"ל.

אבל נראה שגירסת הגמרא היא אחרת, וכך צריך להיות "בת יורשת ואין אם
יורשת". וביאור הגירסא היא, דהיה לתורה לכתוב 'וכל אשה יורשת', ומדוע
כתוב 'וכל בת', ללמד שאינה יורשת אלא מכח שהיא "בת" ולא מכח שהיא
אשה, דאין אם יורשת לעולם אלא הבת, מכח שהיא "בת", אבל האם אינה
יורשת לא את בנה ולא את בתה.

וכיוצא בזה מצאנו בריש פרק בן סורר ומורה (סנהדרין סח, ב), דדרשו
מדכתיב (דברים כא, יח) "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה", דדוקא שהוא בן
ולא כשהוא איש שכבר הוא גדול. וכן בתמורה (יח, א) דריש רבי אליעזר
דולד קדשים אינו קרב, דדריש לקרא דכתיב (ויקרא ג, א) "וְאִם זָכָח שְׁלָמִים
קָרְבָּנוֹ", ודריש ואם בצירי, כאילו כתוב אם ולא ולד. ומבואר הכל בסייעתא
דשמיא.

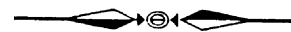
¹⁶ תמצית דבריו: הטעם שלא לומדים שהאם תירש את בנה,
מהיקש של מטות, שכמו שהאב יורש את בנו האם תירש –

נחלה. לכן אמר (פסוק ט) ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר,
ולא אמר לבני ישראל, פירוש, שלא תנשא למטה לוי. כי איש
בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל, הוא גם שבט לוי ידבק בנחלתו,
הוא המעשר אשר נתן לו לנחלה, וה' הוא נחלתו, כמו שאמר
בשופטים (דברים יח, ב), לכן לא אמר בנחלת מטה אבותיו, כי
אין זה נחלת הארץ אשר יזכה מאבותיו. ופשוט¹⁴.

[ל]

¹⁴ תמצית דבריו: הטעם שכתוב בתחלה ממטות בני ישראל,
ואחרי כן למטה אחר, כיון שהאיסור היה רק למטה בני ישראל,
ולא למטה בנות לוי, דאין להם חלק ונחלה בארץ, ולא שייך
איסור הסבת נחלה בבנות לוי. ואחרי כן כתוב למטה אחר, ללמד,
שבנות ישראל לא ינשאו אף לא למטה לוי, כדי שלא יסבו נחלת
אביהן.

[ל]

¹⁵ [ל] (לו, ח) וְכָל בֵּית יִרְשֶׁת נְחֻלָּה מִמָּטוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת
מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נְחֻלַּת אֲבִיתוֹ ע"כ.
מבואר בבבא בתרא (קיא, א) דכשם שהבן קודם לבת לירש בנכסי האב,
ולומדים זאת מהכתוב, כך הבן קודם לבת בירושת נכסי האם, ולומדים זאת
מהכתוב "ממטות", מקיש מטה האם למטה האב, כשם שבמטה האב הבן
קודם לבת, כך במטה האם הבן קודם לבת. ולהלן (קטו, א) מקשה הש"ס,
אם אתה מקיש מטה האם למטה האב, תקיש גם לעניין זה, שכשם שהאב
יורש את בנו, כך האם תירש את בנה, ומתרץ הש"ס וז"ל "אמר קרא וכל בת
יורשת נחלה, יורשת ואינה מורשת" ע"כ.

והרשב"ם נדחק לפרש מה כוונת הש"ס, וז"ל "לעולם דריש מטות -
להיקשא שיקדום הבן לבת בנכסי האם, ומיהו להכי לא דרשינן היקשא
לומר שתירש האם את הבן, דאמר קרא וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו',

משך חכמה

פרשת מטות-מסעי. מפרשת מסעי-הסבת נחלה פסקא כא-לג-סיום הפרשה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מג תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

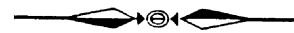
[לא]

(לו, יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

מדוע כאן כתוב "ביד משה", ובפ' בחוקותי כתוב "את משה"

(לו, יג) אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל¹⁷. הנה סוף בחוקותי (ויקרא כז, לד) כתיב אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני, וכאן כתיב ביד משה. ופירושו על פי מה דאמרו רבותינו זכרונם לברכה פרק קמא דיומא (ד, ב) משה וכל ישראל עומדין, ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה,

דדרשינן, מדכתיב "וכל בת יורשת", ולא כתוב וכל אשה יורשת, ללמד, שדוקא בגלל שהיא בת היא יורשת, ולא בגלל שהיא אשה, דאשה לעולם אינה יורשת, רק בת.

[לא]

¹⁷ [לא] (לו, יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ ע"כ. ויש לדקדק, מדוע כאן כתוב "ביד משה", ובסוף חומש ויקרא כתוב "את משה", דכתיב (ויקרא כז, לד) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי ע"כ. ונראה בזה על פי מה שאמרו חז"ל ביומא (ד, ב) "אמר מר, ויקרא אל משה, משה וכל ישראל עומדין, מסייע ליה לרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר ויקרא אל משה, משה וכל ישראל עומדין, ולא בא הכתוב אלא לחלק לו כבוד למשה. מיתיבי קול לו, קול אליו, משה שמע וכל ישראל לא שמעו. לא קשיא, הא בסיני הא באהל מועד" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "קול לו קול אליו - וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז, פט), לו היה יכול לומר, וכתב מדבר אליו - ללמדך, שאליו לבדו היה נמשך הקול באהל מועד. משהוקם המשכן ונדבר עמו מעל הכפורת, לא היה הקול נשמע לישראל, דהאי קרא דוישמע את הקול - באהל מועד כתיב, רישיה דקרא ובבא משה אל אהל מועד וגו'" עכ"ל. הנה מבואר שבסיני כל ישראל שמעו כשה' דיבר עם משה, אלא שהכתוב חלק כבוד למשה כאילו רק אליו דיבר ה', אבל באוהל מועד רק משה היה שומע.

והא תניא קול לו, קול אליו, משה שמע וכל ישראל לא שמעו למעט את ישראל מכל דברות כו', לא קשיא, כאן בסיני כאן באוהל מועד, אם כן בסיני הכל שמעו איך השם מדבר למשה, מה שאין כן באהל מועד לא שמע איש זולתי משה, לכן נאמר ביד משה, וכן בנחמיה (ח, יד) ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות כו' שכמו שהדבר הנתון בידו של אדם אין רואה זולתו, כן הנבואה היתה מסורה רק למשה. ומה דכתיב אחר התוכחה (ויקרא כו, מו) אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל ביד משה, שם קאי על ההלכות המסורות למשה מסיני ופלפולא דאורייתא אשר נמסרו למשה, כמו שאמרו נדרים לח, א עיין שם. ודו"ק. ועיין תורת כהנים שם¹⁸.

ועל פי זה מבואר הכל, דכאן בערבות מואב, כתוב "ביד משה", שרק משה שמע ולא ישראל, כמו אדם שמחזיק דבר בידו ולאחר אין בו אחיזה, כך היתה נבואה זו ביד משה רבינו ע"ה, וישראל לא שמעו אותה, אבל בסוף פרשת בחוקותי איירי בהר סיני, דכתיב, לכן כתוב "את משה" שכל ישראל שמעו. ומטעם זה כתוב בנחמיה (ח, יד) "וַיִּמָּצְאוּ כְּתוּבֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָסְחוֹת בְּחָג בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי", דזה היה באוהל מועד, לכן כתוב "ביד משה".

אבל יש להקשות על זה, דאחרי התוכחה בפרשת בחוקותי כתוב (ויקרא כו, מו) "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמְשָׁפְטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה", וכיון דאיירי בהר סיני, מדוע "ביד משה". ונראה על פי המבואר בנדרים (לח, א) דיש הלכות שרק למשה נמסר ללמד את ישראל, וישראל לא שמעו, א.ה. נראה כוונת רבינו ממה שאמרו שם שה' ציוה את משה ללמד את ישראל בחינם, היינו שלא שמעו הכל, וכן פלפולא דאורייתא שנתן למשה במתנה ומסר לישראל, כמבואר שם. ובספרא בחוקותי (פרשה ב תחילת פרק ח אות יג) איתא וז"ל "בהר סיני ביד משה, ללמד שניתנה התורה הלכותיה ודקדוקיה ופירושיה על ידי משה מסיני". ע"כ. וכוונת הספרא לדקדק מדוע כתוב "ביד משה" ללמד ש"על ידי משה" ניתנה כל התורה לישראל.

¹⁸ תמצית דבריו: הטעם שכאן כתוב "ביד משה", ובפ' בחוקותי כתוב "את משה", כיון שבפ' בחוקותי איירי מסיני, ובסיני כל ישראל שמעו מה שה' אומר למשה, אבל באוהל מועד רק משה שמע, לכן הוא "ביד משה", כאדם שמחזיק בידו דבר שאחרים אין להם אחיזה